

Groeivertragiging door Maastricht?

A. Knoester en A.M.M. Kolodziejak*

In tegenstelling tot de gevestigde opvatting dat de Europese eenwording de economische groei zal bevorderen, zouden berekeningen van het IMF er op duiden dat het bereiken van de EMU-normen een tegengesteld effect sorteert. Dit scenario is echter pas realistisch als de lidstaten de verleiding niet kunnen weerstaan om de collectieve-lastendruk te verhogen. Daarom is naast de bestaande EMU-normen een aanvullende norm voor de collectieve-lastendruk gewenst.

Op 28 juli jongstleden bracht het Franse dagblad *Libération* vertrouwelijke computerberekeningen van het Internationaal Monetair Fonds over de economische groei in de EG ten gevolge van de EMU naar buiten die de nodige politieke beroering hebben veroorzaakt¹. Het artikel betoogde dat volgens berekeningen van het IMF de EMU in de komende jaren zou leiden tot een substantiële jaarlijkse groeivertraging in de EG van 0,4 tot 0,8 procentpunt. De Europese Commissie in Brussel reageerde onmiddellijk scherp en noemde deze IMF-berekeningen "louter theoretisch en weinig realistisch". Volgens haar berekeningen zal er in 1993 nauwelijks sprake zijn van groeivertraging door totstandkoming van de EMU, en zou daarna juist een groeiversnelling van circa 0,5 procentpunt per jaar optreden². In dit artikel presenteren wij berekeningen met ons econometrisch meerlandenmodel op basis van een aantal beleidsmaatregelen die naar verwachting in de periode 1993 tot 1997 in Duitsland, Nederland, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten hun beslag zullen krijgen³. Hieruit blijkt dat de schade in termen van groei zelfs nog wel eens groter zou kunnen uitvallen dan het IMF voorspelt⁴. Er is echter een Europees beleidsscenario denkbaar waarbij in de komende jaren juist een groeiversnelling kan worden bereikt. Daarbij is het noodzakelijk dat aan de Maastrichtse convergentienormen een norm wordt toegevoegd, namelijk voor de collectieve-lastendruk.

EMU-convergentiecriteria

Tijdens de Europese top van Maastricht op 10 december jl. is een grote stap voorwaarts gezet op de weg naar de voltooiing van de Europese integratie. Het vastgestelde verdrag regelt hoe de lidstaten de totstandkoming van de Europese Economische en Monetaire Unie (EMU) kunnen bereiken⁵. De EMU is de derde en laatste fase van de stapsgewijze route naar een EMU zoals voorgesteld in het zogenaamde Delors-rapport van 1989⁶. Het verdrag van Maastricht bevat voor de tweede fase die op 1 januari 1994 dient te beginnen economische convergentie-

criteria waaraan de lidstaten moeten voldoen willen zij op zijn vroegst op 1 januari 1997 en op zijn laatst op 1 januari 1999 toetreden tot de EMU.

Deze vijf of zo men wil zes criteria zijn bekend: een inflatie van niet meer dan 1,5 procentpunten boven het gemiddelde van de drie lidstaten met de laagste inflatie, een vorderingentekort van de overheid van minder dan 3% van het bruto binnenlands produkt,

* De auteurs zijn verbonden aan de vakgroep Toegepaste Economie van de Katholieke Universiteit Nijmegen. Met dank aan J. van Sinderen en P.A.G. van Bergeijk voor hun commentaar op een eerdere versie van dit artikel.

1. Zie *NRC Handelsblad*, 29 juli 1992, blz. 1 en 15 alsmede het hoofdredactioneel commentaar, en 30 juli 1992: *Het Financieele Dagblad*, 30 juli 1992.

2. Dit zijn berekeningen met het Quest-model van de EG. Zie P.J.A. van Els, Het Quest-model van de EG, *ESB*, 15 januari 1992, blz. 65-67.

3. Het onderhavige model is een gekoppelde versie van de landenmodellen die zijn opgenomen in A. Knoester, Supply-side policies in four OECD countries, in: H. Motamen (red.), *Economic modelling in the OECD countries*, Chapman and Hall, Londen/New York, 1988, blz. 31-51. Deze modellen leveren overigens sterk met het IMF-model Multimod vergelijkbare standaardsimulaties op. Zie A. Knoester en A. Kolodziejak, Effects of taxation in economic models: a survey, *Economic Modelling*, oktober 1992, alsmede P. Masson, S. Symanski en G. Meredith, *MULTIMOD Mark II: a revised and extended model*, IMF Occasional Paper nr. 71, Washington, juli 1990.

4. Wij baseren ons hierbij op een bewerking van een paper dat gepresenteerd werd op de conferentie 'Macroeconomic policy coordination in Europe' van het modelnetwerk in het kader van het SPES-programma van de EG die van 11 tot 13 maart 1992 werd gehouden aan de Universiteit van Warwick. Zie A. Knoester en A. Kolodziejak, A supply-side view on European integration: the case of the EMU, in R. Barrell en J. Whitley (red.), *Macroeconomic policy coordination in Europe: the ERM and Monetary Union*, Sage Publications, Londen/Newbury Park/New Delhi, 1992.

5. A.M.M. Kolodziejak en A.P.M. Muijzers, Het verdrag van Maastricht, *ESB*, 4 december 1991, blz. 1209-1213.

6. Zie A.M.M. Kolodziejak en A.P.M. Muijzers, Het rapport van het comité-Delors, *ESB*, 3 mei 1989, blz. 438-441; S.C.W. Eijffinger, Het rapport-Delors nader beschouwd, *Bank- en Effectenbedrijf*, juli/augustus 1989, blz. 14-18.

een bruto overheidsschuld van minder dan 60% van het bruto binnenlands produkt, een lange rente van niet meer dan twee procentpunten boven de gemiddelde rente van de lidstaten met de laagste inflatie. Gedurende twee jaar voor de beoordeling van toetreding tot de EMU mag de valuta van de lidstaat de 2,25% fluctuatiemarge in het wisselkoersmechanisme van het EMS niet overschreden hebben zonder dat de valuta tegen de valuta van een medelidstaat is gevalueerd. Een subsidiair criterium vormt de 'gulden financieringsregel'.

Het verdrag van Maastricht laat enige politieke ruimte in de zin dat de convergentiecriteria niet mechanisch worden toegepast. Maar naarmate de EMU met name in Duitsland onder vuur komt te liggen vanwege het monetaire stabiliteitsgevaar dat daar wordt onderkend, zal blijken dat die ruimte de facto zeer gering is.

Wil fase drie ofte wel de eindfase van de EMU op 1 januari 1997 ingaan dan zullen ten minste zeven landen zich eind 1996 op basis van de genoemde criteria moeten kwalificeren. Hoewel wij van mening zijn dat de Maastrichtse criteria toch nog inadequaet zijn omdat er geen criterium is voor de collectieve-lastendruk, zal het voor de meeste EG-lidstaten al moeilijk zijn om de officiële EMU-criteria te vervullen⁷.

Slechts twee lidstaten, Frankrijk en Luxemburg, voldoen aan alle criteria. Denemarken en Duitsland voldoen aan vier van de vijf. Vier landen, namelijk België, Ierland, Nederland en het Verenigd Koninkrijk voldoen aan drie criteria. Van de genoemde acht landen dienen er zich eind 1996 zeven te kwalificeren voor EMU-toetreding. De overige vier landen voldoen op basis van deze data aan geen enkel of slechts één criterium. Het kan reeds nu duidelijk zijn dat het voor Griekenland, Italië en Portugal zeer moeilijk zal zijn om in 1997 of 1999 als gewone leden van de EMU deel uit te maken.

Lastendruknormering

Voor de landen dank zij wier tussen nu en eind 1996 verbeterde EMU-prestaties de EMU in 1997 kan worden bereikt, namelijk België, Denemarken, Duitsland, Ierland, Nederland en het Verenigd Koninkrijk zijn het niveau van de overheidsschuld en het overheidstekort (vorderingensaldo) in procenten van het bbp in het algemeen de meest problematische criteria. Alleen het Verenigd Koninkrijk heeft in plaats hiervan een inflatieprobleem.

Gegeven deze situatie en gegeven de korte tijd die rest, bestaat er een evident risico dat de genoemde landen lastenverhoging zullen gebruiken om aan deze problematische criteria te voldoen. Voor de periode 1993-1997 kan eveneens opwaartse druk op de lonen worden verwacht, evenals belastingverhogingen in de Verenigde Staten en een krappe monetaire politiek in Europa vanwege de Duitse obsessie om met name via monetaire instrumenten de inflatie te beteugelen. Er bestaat een reëel gevaar dat de Europese economie zwaar zal worden getroffen door een verdere verhoging van de collectieve-lastendruk die in de Gemeenschap nu al gemiddeld 44% van het nationaal inkomen bedraagt. Deze te verwachten aantasting van de aanbodkant van de economie vereist een extra EMU-criterium dat ten minste een stabilisatie van de collectieve-lastendruk inhoudt. Bezien vanuit de wenselijkheid om de eco-

nomische groei en de werkgelegenheid te bevorderen verdient echter een verdere vermindering van de collectieve-lastendruk naar het gemiddelde Europese niveau van 1970-1980, namelijk rond 40% van het nationaal inkomen, en op termijn zelfs naar het gemiddelde niveau van 1960-1970 van rond 35%, de voorkeur. Laatstgenoemd niveau zou Europa op een vergelijkbaar niveau brengen met de overige grote economische blokken in de wereldeconomie.

Niet zozeer om economisch inhoudelijke redenen alswel om politieke redenen lijkt de Europese Commissie echter haar vingers niet te willen branden aan een Europese norm voor de collectieve-lastendruk. Van de Nederlandse makers van het ontwerp-EMU-verdrag bij het Ministerie van Financiën kon niet anders worden verwacht. Naar hun mening is een Europese norm voor de collectieve-lastendruk overbodig omdat op dit punt reeds voldoende correctie van de markt zou uitgaan aangezien nationale overheden aan de aanbodkant van de economie met elkaar zullen gaan concurreren⁸. Volgens directeur Zalm van het Centraal Planbureau is een norm voor de collectieve-lastendruk wél nodig, maar hier toe moet dan niet op Europees, maar telkens op nationaal niveau worden besloten⁹. De verwachting echter dat de nationale overheden zich zelf vrijwillig ten minste een nullijn voor de collectieve-lastendrukstijging in de komende jaren zullen opleggen, lijkt ons, gegeven de benodigde ingrepen in het vorderingentekort en de overheidsschuld waartoe de EMU-toetredingscriteria nopen, tamelijk illusoir. Zoals gezegd valt daarentegen juist te vrezen dat een aantal Europese landen een verhoging van de collectieve-lastendruk met beide handen zal aangrijpen als een gemakkelijke vluchtweg om aan de in het verdrag van Maastricht gestelde convergentiecriteria te voldoen.

Een verhoging van de collectieve-lastendruk gaat lijnrecht in tegen de centrale boodschap van de aanbod-economie dat een hoge belastingdruk een negatief effect heeft op de economische ontwikkeling¹⁰. Dit staat bekend als het omgekeerde Haavelmo-effect, dat kan worden gezien als een theoretische en empirische onderbouwing voor de toepassing van de aanbod-economie¹¹. Volgens het omgekeerde Haavelmo-effect resulteert een gelijktijdige verhoging van de overheidsuitgaven en de collectieve-lastendruk niet

7. OESO, *Economic outlook*, juni 1992, blz. 24-26. De publicatie genoemd onder noot 4 bevat een gedetailleerde tabel waaruit blijkt in hoeverre de EG-lidstaten, de EVA-landen alsmede de VS en Japan per begin 1992 aan de EMU-criteria voldeden.

8. C. Maas, De financiering van de staatsschuld op weg naar de EMU, in: J.A.J. Alders, H. Garretsen, J. de Haan, L.H. Hoogduin (red.), *Begrotingsbeleid en financiering Nederlandse staatsschuld, op weg naar de EMU*, Economischebat 1992, Koninklijke Vereniging voor de Staathuishoudkunde, Amsterdam, 1992, blz. 53.

9. J.A.J. Alders e.a. (red.), op.cit., blz. 90.

10. J. van Sinderen, *Belastingheffing, economische groei en belastingopbrengst, een evaluatie van de aanbodeconomie*, Wolters Noordhoff, Groningen, 1990.

11. A. Knoester, Supply-side economics and the inverted Haavelmo effect, in: E.S. Phelps (red.), *Recent developments in macroeconomics*, The International Library of Critical Writings in Economics 13, Edgar Elgar Publishing, Hants/Vermont, 1991, blz. 536-551.

Scenario's	A	B	C	D
	Duitsland	Nederland	VK	VS
Productievolume				
1993	-0,2 (-0,3)	-0,4 (-0,5)	-1,3 (-1,4)	-0,6 (-0,8)
1995	-2,0 (-2,5)	-0,4 (-1,7)	-3,9 (-4,7)	-2,7 (-4,0)
1997	-5,5 (-6,5)	0,9 (-2,2)	-4,7 (-6,0)	-3,3 (-6,0)
Werkloosheid				
1993	0,1 (0,1)	0,1 (0,1)	0,3 (0,4)	0,4 (0,5)
1995	1,2 (1,5)	0,3 (0,7)	2,0 (2,5)	2,4 (3,4)
1997	3,9 (4,7)	-0,2 (1,2)	3,4 (4,4)	3,6 (6,1)

Scenario A: Belasting- en premieverhoging van 0,5% van het bbp en een even grote stijging van de overheidsuitgaven.

Scenario B: Daling van de overheidsuitgaven met 0,5% van het bbp.

Scenario C: Prijsstijging van 1%.

Scenario D: Belastingverhoging met 0,5% van het bbp.

Tussen haakjes: effecten in geval van simultane toepassing van de verwachte scenario's.

Tabel 1. Effecten van verwacht beleid 1993-1997 op productievolume en werkloosheid (geïsoleerd en simultaan)

conform het Keynesiaanse Haavelmo-effect in een positieve 'balanced budget'-multiplier, maar in een negatieve multiplier, dat wil zeggen de economische groei en de werkgelegenheid nemen hierdoor af in plaats van toe. Dit wordt veroorzaakt doordat de positieve gevolgen van de extra overheidsuitgaven per saldo kleiner zijn dan de negatieve gevolgen van de gestegen collectieve-lastendruk. Die drukstijging leidt namelijk via afwenteling in de lonen tot winsterosie en hogere reële arbeidskosten met als gevolg de geschetste negatieve gevolgen voor de groei en de werkgelegenheid. Omgekeerd kan via hetzelfde mechanisme een gelijktijdige verlaging van de overheidsuitgaven en de collectieve-lastendruk een belangrijke bijdrage leveren aan een verhoging van het tempo van de economische groei en een verlaging van het werkloosheidsniveau¹².

Verwacht beleid

In de spraakmakende IMF-berekeningen is vermoedelijk uitgegaan van een dusdanig beleidsscenario dat alle Europese landen in 1997 precies aan de gestelde EMU-criteria zullen voldoen. Daarbij is onduidelijk of, en zo ja welke, beleidswijzigingen voor de Verenigde Staten zijn meegenomen. Hier doen wij, gegeven deze onzekerheden, geen poging het IMF na te rekenen. Wèl presenteren wij een aantal verwachte beleidsscenario's voor respectievelijk Duitsland, Nederland, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten, die ons gelet op de informatie die thans beschikbaar is, plausibel lijken. Voor de genoemde Europese landen nemen wij daarbij aan dat zij in ieder geval zullen trachten aan de gestelde EMU-convergentiecriteria te voldoen. Dit impliceert dat we voor Duitsland aannemen dat de opwaartse druk op de overheidsuitgaven uit hoofde van de hereniging niet zal leiden tot een groter overheidstekort en een grotere staatsschuld, maar tot een verdere stijging van de belastingdruk. Voor Nederland veronderstellen we voorts dat verder op de overheidsuitgaven zal moeten worden omgebogen om aan de EMU-criteria voor het vorderingentekort en de overheidsschuld te kunnen voldoen. Het verwachte scenario voor het Verenigd Koninkrijk bestaat daarentegen uit een impuls in het inflatietem-

po. Hiermee wordt recht gedaan aan verwachtingen van internationale instellingen dat de Britse economie zich op dit punt inderdaad negatief zal onderscheiden ten opzichte van de andere Europese landen. Voor de Verenigde Staten nemen we ten slotte aan dat na de presidentsverkiezingen eind 1992 een verkleining van het Amerikaanse dubbeltekort (dat wil zeggen het overheidstekort en het tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans) eindelijk hoogste prioriteit wordt en dat de nieuwe Amerikaanse regering er niet aan zal ontkomen om de belastingen te verhogen: de tijd van de 'cold turkey'-politiek is dan aangebroken.

Samenvattend omvat het verwachte scenario voor de genoemde landen de volgende over vier jaar volgehouden impulsen: voor Duitsland een belasting- en premieverhoging ten bedrage van 0,5% van het bbp en een overeenkomstige stijging van de overheidsuitgaven; voor Nederland een verlaging van de overheidsuitgaven met 0,5% van het bbp; voor het Verenigd Koninkrijk een prijsstijging van 1% en voor de Verenigde Staten een stijging van de collectieve lasten met 0,5% van het bbp.

Tabel 1 bevat de gevolgen van deze scenario's voor het productievolume en het werkloosheidsniveau. Hieruit blijkt dat de groeivertraging en de stijging van de werkloosheid voor de betrokken landen wel eens hoger zou kunnen uitvallen dan door het IMF wordt voorspeld. In Duitsland bij voorbeeld leidt de te verwachten stijging van de collectieve-lastendruk uit hoofde van de Duitse eenwording tot een jaarlijkse beperking van het tempo van economische groei met ruim 1%. Voor Nederland blijven de negatieve gevolgen van een vermindering van de overheidsuitgaven ten behoeve van een verdere vermindering van het overheidstekort en de staatsschuld op korte termijn beperkt, terwijl zij in 1997 uiteindelijk tot een bescheiden verbetering van het economisch klimaat leiden.

Een flinke domper op dit resultaat is echter dat ook voor ons land zwaar weer op komst is als we rekening houden met de doorwerking van de Duitse, Britse en Amerikaanse scenario's op de Nederlandse economie. De gevolgen van dit simultane scenario (per land steeds weergegeven door de getallen tussen haakjes) leidt in ons land per saldo tot een productieverlies van ruim 2% en tot een stijging van de werkloosheid met ruim 1%. Ook de verwachte scenario's voor het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten leiden tot zonder meer slechte resultaten. Voor deze landen geldt eveneens dat de negatieve gevolgen in termen van economische groei en werkloosheid aanzienlijk toenemen indien we rekening houden met de simultane uitvoering van de onderscheiden nationale scenario's¹³.

12. Uit een recent overzichtsartikel over de effecten van belastingheffing in 18 empirische economische modellen (A. Knoester and A. Kolodziejak, op.cit., 1992) blijkt dat op middellange termijn in de meerderheid van deze modellen zich inderdaad het omgekeerde Haavelmo-effect voordoet.

13. Dit onderstreept eens te meer het belang om bij de implementatie van het economisch beleid niet alleen rekening te houden met het eigen beleid maar via internationale beleidscoördinatie tevens met dat van de belangrijkste handelspartners.

Scenario	Duitsland		Nederland		VK		Verenigde Staten				
	E	F	E	G	E	F	E	H	I	H + I	
Productievolume											
1993	0,5 (0,5)	0,2 (0,2)	0,6 (0,6)	0,0 (-0,0)	0,2 (0,3)	-0,0 (-0,1)	0,3 (0,5)	-0,4	-0,2	(-0,4)	
1995	2,9 (2,9)	2,0 (1,7)	3,0 (3,6)	2,2 (2,3)	1,8 (2,0)	1,5 (1,3)	0,7 (2,3)	-1,3	0,1	(0,1)	
1997	6,0 (5,8)	5,5 (5,1)	4,7 (5,9)	5,6 (6,8)	2,9 (2,9)	2,9 (3,7)	0,1 (2,7)	-0,5	2,2	(4,5)	
Werkloosheid											
1993	-0,2 (-0,2)	-0,1 (-0,1)	-0,1 (-0,2)	0,0 (0,0)	-0,1 (-0,1)	-0,0 (-0,0)	-0,2 (-0,3)	0,2	0,1	(0,2)	
1995	-1,8 (-1,8)	-1,2 (-1,0)	-1,2 (-1,4)	-0,7 (-0,7)	-1,2 (-1,4)	-0,9 (-0,8)	-0,7 (-2,0)	1,2	0,1	(0,1)	
1997	-4,5 (-4,4)	-3,9 (-3,6)	-2,3 (-2,8)	-2,4 (-2,8)	-2,5 (-2,7)	-2,4 (-2,7)	-0,3 (-2,9)	0,9	-1,4	(-3,0)	

Tussen haakjes: Effecten bij simultane toepassing van de gecombineerde herstelscenario's E respectievelijk de overige herstelscenario's.

Scenario E: 0,5% loonsverlaging en pro tanto belastingverlaging (Schouten-scenario).

Scenario F: Negatief balanced budget scenario: belasting- en premieverlaging ter grootte van 0,5% van het bbp en een even grote daling van de overheidsuitgaven.

Scenario G: Vermindering van de overheidsuitgaven met 1% van het bbp en belastingverlaging ter grootte van 0,5% van het bbp.

Scenario H: Verlaging van de overheidsuitgaven met 0,5% van het bbp.

Scenario I: Verlaging van de overheidsuitgaven met 1% van het bbp en belastingverlaging met 0,5% van het bbp.

Herstelscenario's

Het kan echter ook anders. Tegenover de verwachte scenario's zetten wij herstelscenario's waarbij ten minste het vermijden van verdere lastendrukverhoging in Europa voorop staat (tabel 2). Een herstelscenario voor Duitsland ontstaat wanneer de Duitse overheid de kosten van de Duitse eenwording niet langer financiert uit lastenverhoging maar uit herschikking van de overheidsuitgaven voor de 'alte Bundesländer' naar uitgaven voor de voormalige DDR. In aanvulling hierop kan een daadwerkelijke lastenverlichting gerealiseerd worden door een extra beperking van de Duitse overheidsuitgaven (scenario F). Afgezien hiervan is het denkbaar dat de Duitse regering de huidige hoge looneisen bezeeft in ruil voor belastingverlaging (scenario E). Een dergelijk beleidspakket – loonmatiging in ruil voor belastingverlaging – zou neerkomen op de Duitse toepassing van het plan-Schouten dat in de jaren tachtig in ons land furore maakte¹⁴.

Ook in ons land is het plan-Schouten nog steeds opertuun. In de afgelopen maanden hebben diverse Nederlandse bewindslieden te kennen gegeven belastingverlaging in ruil voor loonmatiging een met de sociale partners bespreekbare optie te vinden. Hiernaast is het denkbaar dat op de overheidsuitgaven extra wordt omgebogen om aldus, in aanvulling op de in EMU-verband vereiste reductie van het financieringstekort en de staatsschuld, de vanuit Europees perspectief broodnodige verdere daling van de collectieve-lastendruk te verwezenlijken (scenario G). Het tempo van economische groei kan daardoor jaarlijks 1% hoger uitkomen en het werkloosheidsniveau per saldo ruim 2% lager dan in scenario B waarin uitsluitend wordt omgebogen ten behoeve van een kleiner financieringstekort. In het Verenigd Koninkrijk kan de combinatie van loonmatiging en belastingverlaging een belangrijke bijdrage leveren aan de in EMU-verband vereiste verlaging van het inflatietempo met als belangrijke bijkomende voordelen een hoger tempo van economische groei en een lager werkloosheidsniveau. Hiernaast zouden ook de Britten, in navolging van Duitsland en Nederland, kunnen opteren voor extra ombuigingen op de overheidsuitgaven ten faveure van lastenverlichting (scenario F). Voor de Verenigde Staten ten slot-

te zijn diverse herstelscenario's te kwantificeren met als hoofdschotel een beperking van de overheidsuitgaven in plaats van een verzwaring van de collectieve lasten. Ook voor dat land is een lastenverlichting per saldo mogelijk, mits wordt voldaan aan een overeenkomstig grotere inspanning ter beperking van de collectieve uitgaven.

Tabel 2. Effecten van de herstelscenario's op het productievolume en de werkloosheid (geïsoleerd en simultaan)

Conclusie

Naar onze opvatting wordt in het verdrag van Maastricht een norm voor de collectieve-lastendruk onder de EMU-convergentiecriteria node gemist. Lidstaten die zich deels door lastenverhoging willen kwalificeren voor de EMU zullen inderdaad de substantiële groeivertraging incasseren die door de IMF-berekeningen wordt voorspeld.

Omdat in veel economische modellen de aanbodzijde van de economie niet sterk ontwikkeld is, zoals onder andere in het Quest-model van de EG, wijzen de uitkomsten van deze modellen onvoldoende in de richting van negatieve effecten van een verhoogde belastingdruk.

In die zin worden de recente IMF-berekeningen ten onrechte weggewuifd als te pessimistisch en niet relevant. Berekeningen met ons eigen model laten zien dat zonder nader beleid de groeivertraging van de Europese economie op weg naar Maastricht zelfs nog aanmerkelijk groter kan uitvallen dan het IMF aangeeft.

Er bestaat echter een alternatief beleid, toegesneden op elk land, waarbij de zich aftekenende verhogingen van lonen, belastingen en overheidsuitgaven worden vermeden. In dat geval, zo geven onze berekeningen aan, kan dank zij 'Maastricht' zelfs al tot 1997 een aanmerkelijke groeiwinst en extra werkgelegenheidscreatie worden bereikt.

Anthonie Knoester
Andre Kolodziejak

14. Zie D.B.J. Schouten, *Gelijktijdige en volgtijdelijke strijdigheid van doelstellingen*, Mededelingen der Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen, Afd. Letterkunde, Nieuwe Reeks, deel 45, nr. 5, Amsterdam, 1982; idem, Het plan-Schouten: een positief oordeel, *ESB*, 27 oktober 1982.